

Van schaarste naar overvloed: maak een gerestaureerde SV nog dit jaar beschikbaar

Bijbelvertalingen kostten vroeger veel geld en tientallen jaren aan werk. Nu kunnen taalmodellen in enkele dagen een hoogwaardige restauratie maken.

Aanhef: Luther wilde dat de moeder thuis en de gewone man de Bijbel konden verstaan. ‘Zo spreekt men in het Duits’, schreef hij. Die democratische impuls – het algemeen priesterschap – drijft ook nu nog initiatieven rond de Statenvertaling. Maar de tijden zijn veranderd. Moet een restauratie nog jaren duren en veel geld kosten?

‘Ik wilde Duits spreken, niet Latijn of Grieks’, schrijft Luther in 1530. Die verantwoording voor zijn volkstalige Bijbel klinkt verrassend actueel. Ook in de discussie rond Statenvertaling 2027 draait het om toegankelijkheid zonder het eigene te verliezen. Iedereen moet de Bijbel zelf kunnen lezen in helder Nederlands, terwijl de Statenvertaling herkenbaar blijft. We hoeven niet elke keer opnieuw te beginnen – wel mogen we blijven restaureren.

Versnelling

Wie naar Bijbelvertaalwerk kijkt, ziet een patroon: projecten worden steeds korter. De Statenvertaling vergde bijna twintig jaar en kostte de overheid meer dan vier miljoen euro (omgerekend naar nu). De hoogwaardige Herziene Statenvertaling nam 8,5 jaar in beslag, met zorgvuldige toetsing door hebraïsten, classici en professionele vertalers. Men verwacht minder dan twee jaar nodig te hebben voor Statenvertaling 2027, vermoedelijk door gebruik van AI. Hoe korter een project duurt, hoe lager de drempel om te starten.

Maar er is meer. Een tweede patroon is democratisering. Luther was hoogleraar, de Statenvertalers waren predikanten. De herziening uit 2010 betrof echter ook neerlandici én onderlegde vrijwilligers. Deze emancipatie – waarbij het initiatief meer bij gelovigen komt te liggen – zien we ook bij de BasisBijbel. Jacoline Kleyn werkte buiten de academie en het kerkelijk gezag aan een complete omzetting voor kinderen. Vele gezinnen maken dankbaar gebruik van haar doorzettingsvermogen. ‘Wat zij kan, kunnen wij ook’, zullen de ondernemer Sloof en de historicus Spruyt gedacht hebben. Ook Statenvertaling 2027 komt voort uit het volk. *Bottom-up*.

Technologie

Deze versnelling wordt mogelijk door nieuwe technieken. Handige databases en vergelijkingssoftware zijn vrij beschikbaar. Sinds kort nemen taalmodellen vertalers het zware werk uit handen. Ze worden niet moe, volgen instructies consequent op en produceren tekst met ongekeerde snelheid. Waarin ze óók in uitblinken, is het werken met percentages. Moeiteloos ontstaat een restauratie waarin bijvoorbeeld nauwkeurig driekwart van de Statenvertaling hetzelfde blijft, terwijl het andere kwart ‘bij de tijd wordt gebracht’. Taalmodellen werken transparant en geven onderbouwingen voor gemaakte keuzes.

Voor wie twee jaar wachten te lang duurt – vanwege opgroeiende kinderen bijvoorbeeld – is er nu een alternatief: het SV↔HSV-restauratie-initiatief. Van enkele Bijbelhoofdstukken heeft een taalmodel volledig automatisch én transparant een restauratie gemaakt. Niet als één versie, maar als spectrum. De 75-procent-SV-versie kan gebruikt worden bij grootmoeder aan tafel, de 50-procent-SV-versie is voor de Bijbelkring, de 75-procent-HSV-versie voor de dagopening op school en de experimentele HSV-2.0 voor evangelisatie waar zelfs de HSV te archaïsch is.

De instructies zijn *open source* en software-onafhankelijk. Iedereen kan deze restauratie herhalen. Voor het verwerken van alle hoofdstukken van de Bijbel – een taak die nog wacht – is drie weken rekentijd nodig en maximaal € 400 aan kosten. Voor € 600 extra worden ook alle kanttekeningen omgezet naar hedendaags Nederlands. De kanttekeningen zijn een wezenlijk onderdeel van de Statenvertaling, maar blijven een ondergeschoven kindje, ook bij het initiatief 2027. Dat hoeft echter niet zo te zijn.

Overvloed

Stel: een ondernemer sponsort dit en twee neerlandici met reformatorische affiniteit willen de Bijbel nog eens integraal doorlezen en verzen goedkeuren. Dan hebben we met Kerst 2025 een digitale en voor iedereen beschikbare restauratie. Niet één versie, maar vier. In de winter van 2026 volgen eventueel gedrukte versies met kanttekeningen. We schuiven van schaarste – mevrouw Kleyn was vijftien jaar bezig – naar overvloed!

En wat doen we dan met ons resterende geld en tijd? De overvloed is niet gelijk verdeeld. Naast geschreven Nederlands kennen we in ons land het Fries en de Nederlandse Gebarentaal. Wycliffe Bijbelvertalers zet zich in voor een complete Bijbel in gebaren. Ze presenteerden afgelopen zomer de eerste hoofdstukken van Markus. Nu de honderden overige Bijbelhoofdstukken nog. Zolang taalmodellen niet overweg kunnen met driedimensionale grammatica, is dat een mooi project om te steunen met gebed, middelen en aandacht.

Transparantie

Luther wilde dat de Schrift helder zou zijn voor gelovigen. Die wens drijft ook moderne initiatieven. Technologie hoeft geen bedreiging te zijn, maar kan dienen. Waar vroeger miljoenen en decennia nodig waren, volstaan nu maanden en relatief weinig geld. Laten we daarom doorpakken en deuren openen waar dat kan: varianten maken die bij verschillende contexten passen en methoden opzetten voor snellere aanpassingen aan taalverandering. Laten we dat ook maximaal transparant doen, zodat vertaalkeuzes inzichtelijk worden. Dan komt er ruimte en aandacht voor minderheidsgroepen die nog wachten op een Bijbel in eigen taal.